

ارتباطات میان فرهنگی و گفت‌وگوی بین ادیان: مطالعه موردی «سه مؤسسه در انگلستان»

حسن بشیر*

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۱۱/۰۷

محمدحسین شعاعی شهرضا**

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۴/۲۱

چکیده

با توجه به اهمیت ارتباطات میان‌فرهنگی و نقش مؤثر دین بر این نوع از ارتباطات و نیز مطرح شدن گفت‌وگو و گفت‌وگوی بین ادیان در جهان معاصر، لزوم توجه ویژه به موضوع گفت‌وگوی بین ادیان از منظر ارتباطات میان‌فرهنگی روشن می‌گردد. این مقاله درصدد است تا شیوه‌های تعامل و محورهای اساسی گفت‌وگویی بین ادیان در انگلستان را با تأکید بر ارتباطات میان‌فرهنگی کشف نماید. در این راستا، با استفاده از سه سطح موجود در روش تحلیل گفتمان فرکلاف به بررسی سه مؤسسه مهم گفت‌وگوی بین ادیان انگلستان پرداخته شد. اهداف این سه مؤسسه، دقیقاً همسو با دو نظریه تطابق با فرهنگ جدید و انطباق ارتباطی در حوزه نظریات ارتباطات میان‌فرهنگی است که در سطح توصیف شامل واگرایی ایدئولوژیک پیش‌فرض‌های همگون‌سازی و تکثرگرایی، توجه به مفهوم همگرایی و فرهنگ‌پذیری و نیز تأکید بر ثبات است. در سطح تفسیر در گفتمان گفت‌وگوی بین ادیان انگلستان، در ابتدا خود گفت‌وگو است که اصالت دارد. سپس، گفت‌وگوی ارتباطی برای فهم دیگری در حوزه نظری و گفت‌وگوی پراگماتیستی برای همکاری با دیگری در عرصه عملی، دو دال مرکزی در گفتمان گفت‌وگوی بین ادیان انگلستان هستند، که در سطح سوم تحلیل گفتمان فرکلاف یعنی تبیین، کاملاً همسو و مطابق با بیانیه‌های سیاستی حکومت انگلستان است.

واژگان کلیدی: ارتباطات میان‌فرهنگی، تحلیل گفتمان، گفت‌وگوی بین ادیان، انگلستان.

bashir@isu.ac.ir

* استاد دانشکده معارف اسلامی و فرهنگ و ارتباطات دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

** دانشجوی دکتری معارف اسلامی و فرهنگ و ارتباطات دانشگاه امام صادق (علیه السلام) (نویسنده مسئول)

mhshoae@isu.ac.ir

مقدمه

در جهان امروز نقش و اهمیت ارتباطات در تمامی سطوح، به خصوص ارتباطات میان فرهنگی بسیار پر رنگ گشته است. این حوزه که با توجه به ظهور و گسترش تکنولوژی نسبتاً متأخر و تازه متولد می‌باشد، اکنون در کانون توجه اندیشمندان رشته‌های مختلف واقع شده است. از جمله عناصر مؤثر و دخیل در این نوع از ارتباطات، دین می‌باشد. لذا ارتباط میان ارتباطات میان فرهنگی و گفت‌وگوی بین ادیان روشن می‌شود. بیشتر آثار مربوط به حوزه گفت‌وگوی بین ادیان، با اتخاذ رویکرد درون‌دینی و با هدف اثبات دین خود به بررسی گفت‌وگوی بین ادیان پرداخته‌اند. لذا تاکنون از منظر برون‌دینی به فرآیند گفت‌وگوی بین ادیان توجه چندانی نشده است. البته این عدم توجه خصوصاً در حوزه ارتباطات میان فرهنگی و نسبت به ظهور مؤسسه‌ها و کانون‌هایی که به موضوع تعامل و گفت‌وگوی ادیان می‌پردازند، بسیار بیشتر بوده است. این در حالی است که در جهان امروز گفت‌وگو به صورت یک فرهنگ مطرح است و از این ظرفیت می‌توان در جهت اهداف گوناگون استفاده نمود. به دیگر سخن، این پژوهش درصدد است تا اهمیت عنایت به تفاوت‌های میان فرهنگی در نگاهی به مفهوم گفت‌وگوی بین ادیان را آشکار سازد. لذا نوآوری در این جایی است که غالباً به مفهوم گفت‌وگوی بین ادیان از یک منظر درون‌دینی و بدون لحاظ بستر مخاطبان و یکسان دانستن همه افراد (علی‌رغم تفاوت‌های فرهنگی) نگریسته می‌شود.

سؤال اصلی این مقاله چنین است: محورهای اساسی گفتمانی مؤسسه مهم گفت‌وگوی بین ادیان انگلستان کدام است؟

کشور انگلستان به علت چندفرهنگی بودن (چنان‌که مورد اذعان همگان است) و تعدد مؤسسات گفت‌وگوی بین ادیان در آن انتخاب شده است. از میان این مؤسسات، مؤسسه بین‌المللی بین ادیان، مؤسسه ادیان لندن، مؤسسه مسیحیان و مسلمانان انتخاب شد، چراکه از میان تعداد بسیار زیاد مؤسسات بین ادیان انگلستان، این سه مؤسسه بزرگ‌ترین، با سابقه‌ترین و مشهورترین مؤسسات بین ادیان در انگلستان و سطح جهان هستند.

نتیجه این پژوهش می‌تواند علاوه بر شناخت جایگاه و عملکرد مؤسسات مهم مربوط به این حوزه ارتباطات، به عنوان الگویی هر چند ابتدایی در داخل کشور مورد استفاده واقع شود.

۱. چارچوب نظری

۱-۱. ارتباطات میان فرهنگی

ارتباطات میان فرهنگی، از آمریکا زادگاه مدرن این رشته آغاز و در اروپا هسته‌های اولیه‌اش تشکیل شد و به سراسر دنیا تراوش کرد (مولانا، ۱۳۹۱، ص ۱۸۶). به اعتقاد گادیکانست ظهور پارادایم ارتباطات میان فرهنگی را باید در طرح مارشال جست. این طرح آمریکا برای کمک به بازسازی اروپا در سال ۱۹۴۹ و توسط رئیس‌جمهور آمریکا ترومن پیشنهاد داده شد. بر این اساس باید ملت‌های در حال توسعه در آمریکای لاتین، آفریقا و آسیا مورد کمک آمریکا واقع شوند. لذا بدین وسیله کنگره مؤسسه خدمات خارجی^۱ تأسیس شد. (Gudykunst, 2002, p.3)^۲.

درباره تعریف ارتباطات میان فرهنگی، بارنو مرزهای فرهنگی و نیز رویکرد درونی^۳ را از ممیزات ارتباطات میان فرهنگی دانسته است. «فرآیند ارتباطات در طول مرزهای فرهنگی (با قبول این تصور که فرهنگ بیان‌کننده یک کلیت وحدت‌آفرین است) و بهترین راه فهم آن نیز نگرستن از منظر خود کنشگران است» (Barnouw, 1989, p.330)^۴. کاسمیر ارتباطات میان فرهنگی را زمانی می‌داند که «انسان‌ها از فرهنگ‌های مختلف با یکدیگر ملاقات می‌نمایند، به کنش متقابل می‌پردازند و سعی در حل مسائل خود از طریق روابط درونی می‌کنند» (کاسمیر^۵، ۱۹۸۹، ۲۷۸ به نقل از رضی، ۱۳۷۷، ص ۱۵۰). سامووار نیز در هنگام تعریف بر دو عامل نژاد و قومیت تکیه می‌کند و بر این باور است که «ارتباط میان فرهنگی بین مردمی است که ادراکات فرهنگی و سیستم‌های نمادینشان به اندازه‌ای کافی متمایز هستند تا رویداد ارتباطی را تغییر دهند و این زمانی رخ می‌دهد که منبع و دریافت‌کننده پیام از نژاد یا قومیت متفاوتی باشد» (سامووار، ۱۳۷۹، ص ۱۰۴).

می‌توان در یک جمع‌بندی ارتباطات میان فرهنگی را ارتباطات میان ارتباط‌گر و ارتباط‌گیر دارای دو فرهنگ متفاوت دانست و لذا در این نوع از ارتباطات، دیگری در قالب‌های متفاوت مانند: دین، نژاد و قومیت وجود دارد.

۲-۱. نظریه‌های ارتباطات میان فرهنگی

گادیکانست در مقدمه کتاب خویش، تمامی نظریه‌های ارتباطات میان فرهنگی را ذیل هفت دسته می‌آورد، که با توجه به موضوع این مقاله یعنی ارتباط حوزه تفاوت دین با تفاوت فرهنگ، از این میان از دو نظریه تطابق با فرهنگی جدید و نیز نظریه انطباق ارتباطی استفاده شده است.

۱-۲-۱. تطابق با فرهنگی جدید^۶

یونگ یون کیم^۷ معتقد است که «تطابق میان فرهنگی، به صورت وسیع در بین دیسپلین‌های علوم اجتماعی در دهه ۱۹۳۰ در ایالات متحده بررسی شده است» (Gudykunst, 2005, p.375).

آنچه تحقیق تطابق را پیچیده‌تر کرد، چرخش ایدئولوژیک از سال‌های دهه ۱۹۶۰ در ایالات متحده و در زمان نهضت جدید قومیتی^۸ با حرکت جنبش حقوق مدنی شروع شد. مفاهیم سنتی علوم اجتماعی از تطابق بین فرهنگی به عنوان یک هدف مطلوب برای افراد مقیم و گروه‌های مهاجران برای اتحاد و همبستگی جامعه میزبان، توسط مفاهیم بیشتر تکثرگرا^۹ به چالش کشیده شد. آنچه مدل‌های تکثرگرا را از مدل‌های سنتی متمایز می‌سازد، پیش فرض نهانی است که تطابق یک موضوع انتخاب وجدانی است که افراد برای خود انجام می‌دهند، و نه موضوع ضرورت (Gudykunst, 2005, p.375).

پس این‌که ما تطابق افراد و گروه‌های درون یک جامعه چندفرهنگی (نظیر: انگلستان) با فرهنگ غالب را بر مبنای انتخاب افراد بگذاریم یا در آن نوعی الزام و ضرورت را ببینیم، بر فهم و تصمیم‌گیری ما تأثیر می‌گذارد.

به باور کیم، در ادبیات تطابق فرهنگی چند حلقه مهم گم شده است:

۱- در تحقیقات تطابق بین فرهنگی از افراد، توجه کمی به فاکتورهای سطح کلان مانند: الگوهای فرهنگی و نهادی از محیط میزبان و اجتماع قومی درون آن یا فاکتورهای سطح خرد نظیر: خصوصیات روان‌شناختی و سابقه افراد شده است.

۲- در حوزه تحقیق کوتاه‌مدت و بلندمدت که نسبتاً از هم جدا شده بوده‌اند، باید

با یکدیگر ترکیب شوند؛ چرا که این دو حوزه موضوعات مفهومی مشترکی دارند.

۳- باید تلاش‌هایی در راستای دسته‌بندی و یکی کردن فاکتورها برای توصیف و توضیح سطوح مختلف تغییر تطابقی در افراد انجام پذیرد.

۴- واگرایی ایدئولوژیک پیش‌فرض‌های همگون‌سازی^{۱۰} و تکثرگرایی^{۱۱} باید تشخیص داده شود و در یک مفهوم عملیاتی از تطابق میان فرهنگی ترکیب شود (گادیکانست، ۲۰۰۵، ۳۷۷).

در میان مفاهیم بکار رفته شده در این نظریه، دو اصطلاح «تطابق» و «غریبه»^{۱۲} کلیدی هستند (Gudykunst, 2005, p.380).

مفهوم تطابق بین فرهنگی^{۱۳}

«پدیده‌ای که افرادی که در موقعیت به لحاظ فرهنگی اجتماعی ناآشنا قرار می‌گیرند و قصد برقراری و تداوم یک روابط نسبتاً پایدار دوجانبه^{۱۴} و کاربردی با محیط را دارند» هسته این تعریف، متناسب بودن^{۱۵} فرد - محیط بین شرایط درونی و شرایط جدید محیطی می‌باشد» (Gudykunst, 2005, p.380).

مفاهیم دیگر مرتبط با این مفهوم در جدول شماره ۱ به شرح زیر است:

جدول ۱. مفاهیم نزدیک به مفهوم تطابق (Gudykunst, 2005, p.380)

پذیرش عناصر فرهنگی جریان غالب جامعه میزبان	Assimilation	همگون سازی
اكتساب و استفاده از تعدادی از جنبه‌های عناصر فرهنگی جریان غالب	Acculturation	فرهنگ پذیری
واکنش‌های روان‌شناختی به چالش‌های بین فرهنگی	Adjustment	تنظیم
مشارکت اجتماعی در جامعه میزبان	Integration	اتحاد

۱-۲-۲. نظریه انطباق ارتباطی^{۱۶}

این نظریه از سوی هاوارد گیلز، پرفسور ارتباطات دانشگاه کالیفرنیا و همکارانش در دهه ۱۹۶۰ ارائه شد. نظریه انطباق در اصل در بستری از ارتباطات میان فرهنگی رشد

کرده است و بارها در متون و کتاب‌های ارتباطات میان‌فرهنگی آمده است. هرچند که در متون زبانی و ارتباطات میان‌فردی نیز آمده است» (Gudykunst, 2005, p.121-294). انطباق ارتباطی، شیوه‌هایی را که ارتباط‌گران در کنش خویش برای برقراری ارتباط و تأثیرگذاری بر یکدیگر به کار می‌برند، توضیح می‌دهد. بر اساس این نظریه افراد استراتژی‌های همگرایی، واگرایی و ثبات را برای اعلام نگرش‌های خود به طرف دیگر ارتباط اتخاذ می‌کنند.

همگرایی^{۱۷}

همگرایی در یک موقعیت ارتباطی زمانی رخ می‌دهد که ارتباط‌گر، الگوی بیانی و یا رفتاریش را برای ایجاد مشابهت با طرف دیگر ارتباط (مخاطب) تغییر می‌دهد. مطابق نظریه انطباق ارتباطی، این احتمال وجود دارد که در یک موقعیت ارتباطی خاص، ارتباط‌گران با هدف نشان دادن موافقتشان به طرف دیگر تعامل و یا ارتقاء سطح ارتباط، در رفتار و یا کلام خود همگرایی نشان دهند. هراندازه یک ارتباط‌گر همگرایی بیشتری با طرف دیگر داشته باشد، در نظر مخاطب خود مطلوب‌تر و جذاب‌تر ارزیابی می‌شود.

واگرایی^{۱۸}

این حالت زمانی اتفاق می‌افتد که ارتباط‌گر بخواهد بر سبک کنش ارتباطی خاص و متمایز خود نسبت به طرف دیگر ارتباط، تأکید کند. اما استراتژی تباین، غالباً با هدف تأکید بر تفاوت‌ها میان طرفین ارتباط اتخاذ می‌شود. افراد برای نشان دادن عدم تأیید طرف دیگر ارتباط و یا مذمت او به این تاکتیک متوسل می‌شوند. به دیگر سخن، در برخی از موقعیت‌های ارتباطی افراد تمایل دارند تفاوت‌هایشان را نشان دهند و یا اثبات کنند.

ثبات^{۱۹}

نظریه انطباق ارتباطی به این نکته نیز توجه دارد، که در یک موقعیت ارتباطی این احتمال وجود دارد که ارتباط‌گران جنبه‌ای و یا کل سبک یا شیوه کنش ارتباطی خود (سخن و یا رفتار) را تغییر ندهند. اغلب در موقعیت‌های ارتباطی، جنبه‌های زیادی از

سبک کنش‌های ارتباطی ثابت باقی می‌ماند. بنابراین، ثبات کنش ارتباطی زمانی اتفاق می‌افتد که یک ارتباط‌گر کنش یا کنش‌های ارتباطی خاص خود را تغییر نمی‌دهد. همان‌گونه که در جدول شماره ۴ مشاهده می‌شود، مجموعه‌ای از عواملی به سان: بستر تاریخی اجتماعی، تاکتیک رفتاری، اسنادها، اهداف ناظر به آینده و جهت‌گیری اولیه در انطباق‌پذیری و انطباق‌ناپذیری فرد و گروه در ارتباط با دیگری دارای فرهنگی دیگر اثرگذار خواهد بود. به جاست که هنگام تعامل با فرهنگی دیگر (خصوصاً در محیط‌های چندفرهنگی) به چنین عوامل مؤثری اهمیاتی ویژه گردد.

۲-۳. گفت‌وگوی بین ادیان

می‌توان به صورت کلی به گفت‌وگو از دو منظر عام نگریست:

- ۱- شناختی: که در آن تبادل اندیشه بین دو شخص یا بیشتر در جهت رسیدن به شناختی از چیزی رخ می‌دهد.
- ۲- ارتباطی: عملی که در آن افراد فرصت می‌یابند تا با هم ارتباط برقرار کنند (نیستانی، ۱۳۹۱، ۱۴).

به نظر می‌رسد این دو نوع زاویه دید بر نوع تعریف از گفت‌وگوی بین ادیان بسیار اثرگذار خواهد بود. از منظر اول، گفت‌وگو به مثابه روشی برای فهم و فهماندن تلقی می‌گردد. هدف اصلی هم همان فهم می‌باشد. لذا می‌توان به نوعی گفت‌وگوی شناختی را وسیله‌ای برای انتقال شناخت محسوب کرد؛ این در حالی است که از منظر دوم، گفت‌وگو به خودی خود مهم و هدف قلمداد می‌گردد. در نتیجه در گفت‌وگوی ارتباطی ما به دنبال خود نفس گفت‌وگو هستیم (نه چیز دیگری مانند: نیل و کشف حقیقت یا حتی فهم و افهام).

می‌توان در مقام بیان چگونگی زایش مفهوم گفت‌وگو به دو دسته از عوامل اشاره نمود. یک دسته، مقوله‌های فهم و حقیقت در بُعد معرفت‌شناختی و دسته دیگر شرایط و ضرورت‌های جدید جهان کنونی در بُعد جامعه‌شناختی خواهد بود. دسته دوم خود می‌تواند در دو بخش اتفاق‌های افتاده و ایجابی مانند: مهاجرت، پیشرفت تکنولوژی و نیز بخش سلبی به سان: جلوگیری از برخی تهدیدهای ممکن مانند: گسترش هرچه

بیشتر ظلم و بی‌عدالتی و جنگ‌های جهانی دیگر تقسیم گردد. پس برخی (عموماً نخبگان دانشی) در میدان اندیشه (و به صورت نظری) به فکر اهمیت گفت‌وگو افتاده‌اند و معمولاً بر ایشان شناخت مهم بوده است. برخی دیگر (غالباً نخبگان سیاسی)، در میدان عمل (و به صورت کاربردی) با توجه به تحولات سریع تکنولوژی و مختصات جهان جدید، به گفت‌وگو به‌عنوان راه‌حلی عملی - عملیاتی توجه نموده‌اند. برخی به‌درستی میان گفت‌وگوی بین ادیان و مفاهیم دیگر تمایز قائل شده‌اند. غراب معتقد است «گفت‌وگو، دعوت یا تبشیر یا جدل ناپسند بیزانسی نیست، بلکه هدف اصلی آن شناخت دیگران هم چنان‌که دیگران می‌خواهند است، آن‌چنان‌که هستند، نه آن‌چنان‌که برای ما جذاب است باشند» (غراب، ۱۳۸۳، ۱۲۰-۱۲۲).

گفت‌وگوی بین ادیان را می‌توان با توجه به عواملی مختلف تقسیم نمود. برخی انواع گفت‌وگو را بر حسب هدف این چنین تقسیم‌بندی نموده‌اند: برای کسب اطلاعات جدید^{۲۰}

برای انتقاد از دیگری

احساسی^{۲۱} (محمدسلیمان، ۲۰۱۳، ۴۱).

آشکال گفت‌وگو در سند واتیکان به شکل کلی و عام بر چهار وجه است:

گفت‌وگوی زندگی (حوار الحیاه) = در زندگی و تعامل با دیگران

همکاری در شئون اجتماعی = در عرصه عمل

انتقال دانش‌های الاهیاتی^{۲۲}

مشارکت دانشمندان دینی (میشیل الیسوعی، ۲۰۱۰، ۲۴).

شورای واتیکان دوم بر محور مخاطبان خود و تقسیم آن‌ها به سه گروه انسانی، سه

نوع گفت‌وگو را طرح می‌کند:

تمام انسان‌ها (که بسیاری بی‌دین هستند)

انسان‌های دیندار اما غیرمسیحی

انسان‌های مسیحی اما غیرکاتولیک (طاهری آکردی، ۱۳۸۷، ۵۱).

از منظر محتوا و برای کسب توافق نیز می‌توان سه نوع گفت‌وگو را متصور شد.

در چارچوب روابط انسانی و به قصد درگیر کردن آنان برای رهایی از انزوا و

سوءظن متبادل (روابط انسانی)

در قلمرو حقیقت = مهم‌ترین مسائل که به تلاش همگانی برای فهم بهتر حقیقت (کسب حقیقت)

در قلمرو فعل و عمل = برای اهدافی خاص (علی‌رغم تفاوت های ایدئولوژیک) (تقریب عملی)

بنابر آنچه تا این جا آمد، گفت‌وگو را می‌توان طبق مبانی متفاوت و بر اساس ارکان آن (یعنی، طرفین ارتباط‌گر، محتوا، هدف) به دسته‌های زیر تقسیم‌بندی نمود.

جدول ۲. انواع گفت‌وگوی بین ادیان

انواع	گفت‌وگوی بین ادیان بر مبنای
انسان‌های بی‌دین انسان‌های دیندار متدین به غیردین خود متدینین به غیر مذهب خود	مخاطب
روابط انسانی کسب حقیقت تقریب عملی	محتوا
کسب آگاهی جدید انتقاد لذت بردن	هدف

گفت‌وگوی بین ادیان (فارغ از هر تعریف و هدفی)، لحاظ فضای فرهنگی متدینان به آن دین‌ها بسیار مهم و مؤثر می‌باشد. برای مثال، «در رابطه با گفت‌وگوی مسیحیت و اسلام سؤالی که بسیاری از مسیحیان می‌پرسند، این است «آیا گفت‌وگو با مسلمانان ممکن است؟ چرا که نه ما به آن‌ها اطمینان داریم و نه آن‌ها به ما». و واضح است که فقدان اطمینان به سبب تاریخی است که همه ما آن را حمل می‌کنیم که پر از جنگ‌ها و خیانت‌ها است» (میشیل الیسوعی، ۲۰۱۰، ۵۹).

طبق آنچه آمد، ریشه برخی از دلایل تنوع گفت‌وگوی بین ادیان را می‌توان در تفکرات و نظریات اندیشمندان جست. جالب این است که در دو حوزه معرفت‌شناختی

و فرهنگی، متفکران با عنایت به وجود تفاوت‌ها و شباهت‌ها در عرصه تفکر و عمل (میان انسان‌ها)، برخی دامنه تفاوت‌ها را چنان وسیع یافته‌اند که دیگر امکان گفت‌وگوی بین‌فرهنگی نیست (حتی وقوعش را هم محال می‌دانند). این در حالی است که برخی دیگر اما با لحاظ دیگری، قصد فهم او را داشته‌اند و لذا به گفت‌وگو روی خوش نشان داده‌اند. اما در کنار اندیشمندان، نخبگان سیاسی و اجرایی نیز با مشاهده ملموس تفاوت‌های فرهنگی در عرصه عیان، خود را ملزم و ملتزم به بسط تفکر گفت‌وگوی بین‌فرهنگی دانسته‌اند. به نظر می‌رسد برای فهم دقیق گفت‌وگوی بین ادیان باید شرایط اجتماعی - فرهنگی محیط زایش مفهوم گفت‌وگو را نیک مورد مذاقه قرار داد. هم‌چنین عنایت به نقش فرهنگ در تنوع برداشت‌های از یک مفهوم (که در بخش ارتباطات میان‌فرهنگی گذشت) ضروری است. ضمناً پل زدن میان اهداف گفت‌وگو، انواع گفت‌وگو، ضرورت‌ها و موانع گفت‌وگو می‌تواند در شناختی بهتر از گفت‌وگوی مضاف (مانند: گفت‌وگوی بین ادیان) کارساز باشد.

۲. چارچوب روشی (تحلیل گفتمان)

«دهه ۱۹۵۰ عصر ظهور اصطلاح گفتمان در گستره علوم مختلف اجتماعی انسانی می‌باشد» (بشیر، ۱۳۸۹، ص ۲۲۶). برخی میان معرفی روان‌شناسی اجتماعی در بریتانیا در این دهه، و ظهور تحلیل گفتمان با پاسا ساختارگرایی ارتباط برقرار کرده‌اند (ابوالمعالی، ۱۳۹۱، ۴۰۵).

«تحلیل گفتمان یک گرایش مطالعاتی بین‌رشته‌ای است که در رشته‌هایی چون انسان‌شناسی، قوم‌نگاری، جامعه‌شناسی، روان‌شناسی ادراکی، معانی بیان، زبان‌شناسی، نشانه‌شناسی ظهور کرده است» (قجری، ۱۳۹۱، ص ۳۵).

تحلیل‌گر این روش، «هنگام پژوهش درباره یک پدیده یا متن، معنی و مفهوم بدست آمده از آن پژوهش تنها در چارچوب همان متن منحصر نمی‌گردد، بلکه عوامل و شرایط مختلف زمانی و مکانی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و حتی اخلاقی و رفتار فردی در ایجاد معنای کامل دخالت دارند و تصویر کامل از معنای یک متن را به دست می‌دهند» (بشیر، ۱۳۸۹، صص ۲۳۳، ۲۳۲) از میان رویکردهای مختلف موجود

در این روش، تحلیل گفتمان نورمن فرکلاف^{۲۳} مورد استفاده واقع می‌شود. او از جمله افرادی است که به علت فضل تقدم و نیز انسجام مطالبش در این حوزه مورد استقبال فراوانی قرار گرفته است. با توجه به نگرش سه‌بعدی وی به گفتمان و تحلیل گفتمان یعنی تحلیل بافت، فرآیند تولید و تفسیر متن (تعامل) و متن تحلیل گفتمان در عمل شامل سه مرحله ذیل می‌باشد:

در مرحله توصیف به مؤلفه‌های ذیل درباره متن توجه می‌شود.

واژگان، ویژگی‌های دستوری و ساخت‌های متنی از نظر ارزش‌های تجربی، رابطه‌ای، بیانی (فرکلاف، ۱۳۷۹، صص ۱۷۲-۱۸۳).

در مرحله تفسیر، که محصول ارتباط دیالکتیک سرنخ‌ها و دانش زمینه‌ای مفسر است. «مفسران همیشه ابهام بالقوه متن‌ها را با اختصاص یک معنای خاص یا مجموعه‌ای از معانی جایگزین، کاهش می‌دهند. این معنای تخصیص داده شده توسط مفسر یا مردم را فرکلاف «تفسیر» می‌گوید» (تاجیک، ۱۳۷۹، ص ۱۴۱).

هدف از مرحله تبیین، تصویر کردن متن به‌عنوان بخشی از فرآیند اجتماعی است.

این مرحله با پاسخ‌گویی به سه پرسش سامان داده می‌شود:

۱- عوامل تعیین‌بخش اجتماعی (وجه ادراکی)

۲- ایدئولوژی‌ها (وجه رابطی)

۳- اثرات و کنش‌های متن (وجه بیانی) (خانیک، ۱۳۸۷، صص ۲۶۶-۲۶۷).

۳. یافته‌ها و تحلیل‌ها

۳-۱. آشنایی کلی با انگلستان

انگلستان^{۲۴} نام نیمه جنوبی جزیره بریتانیای کبیر و یکی از چهار بخش کشور پادشاهی متحد بریتانیای کبیر و ایرلند شمالی است. این منطقه از شمال با اسکاتلند و از غرب با ولز هم‌مرز است و مهم‌ترین و عمده‌ترین جزء تشکیل‌دهنده کشور بریتانیا است.

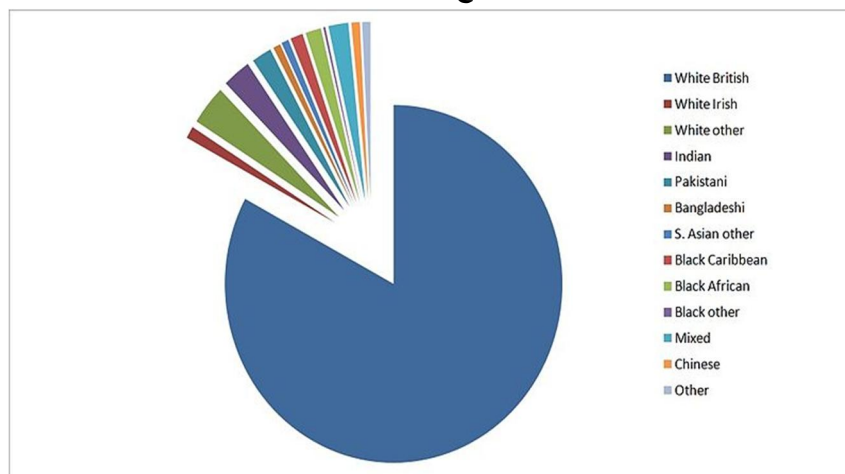
جمعیت، تنوع قومی و دینی

در سرشماری ماه مارس ۲۰۱۱، جمعیت مملکت متحده ۶۳.۲ میلیون می‌باشد که سهم انگلستان ۵۳ میلیون است. سن متوسط برای زنان ۴۰ سال و برای مردان ۳۸ سال می‌باشد. ۶۵ درصد (۴۰.۹ میلیون نفر) از جمعیت مملکت متحده در سن کار (۱۶ تا ۶۴ سالگی) هستند. پایین‌ترین میانگین سنی، متعلق به گروه‌های قومی ترکیبی^{۲۵} است (سند ۱). گروه‌های مختلف دینی سنین متفاوتی دارند، که در این میان بالاترین میانگین سنی (۴۵ سال) از آن مسیحیان و پایین‌ترین (۲۵ سال) از آن مسلمانان است. تقریباً ۵۰ درصد مسلمانان زیر ۲۵ سال سن دارند. بیشترین تنوع نژادی از آن مسلمانان است. دوسوم آنان سابقه آسیایی دارند. تعداد مسلمان زادگان خارجی تقریباً به نسبت سال ۲۰۰۱ دوبرابر شده است (از ۸۲۸۰۰۰ نفر در سال ۲۰۰۱ به ۱.۴ میلیون نفر در سال ۲۰۱۱) (سند ۲). حدود ۵ درصد از جمعیت بریتانیا را خارجیان تشکیل می‌دهند که از کشورهای مشترک‌المنافع بریتانیا به این کشور می‌آیند. مهاجران بسیاری نیز از سراسر جهان در بریتانیا سکونت دارند، خصوصاً در شهر لندن که از نظر قومی متنوع‌ترین شهر جهان است. به گزارش سرویس بین‌الملل فرارو به نقل از گاردین تخمین زده می‌شود که از سال ۲۰۰۰ تا ژوئن ۲۰۱۰، ۵۷۲ هزار نفر وارد بریتانیا شده باشند. «این آمار بویژه از سال ۲۰۰۴ به این سو، افزایش فاحشی را نشان می‌دهد. برآوردها از علل «مهاجرت بلندمدت» تا ژوئن ۲۰۱۰ نشان داد که ۲۳۴ هزار نفر، از مجموع کل مهاجرین، برای انجام تحصیلات وارد انگلستان شده‌اند. این آمار نسبت به تعداد ۱۶۶ هزار نفری که تا ژوئن ۲۰۰۹ به ثبت رسیده، ۴۱ درصد افزایش را نشان می‌دهد» (سند ۳).

از نظر تنوع قومیتی، بر پایه تحقیقات جدید، انگلیس تا ۴۰ سال دیگر بیشترین تنوع قومیتی را در بین کشورهای جهان خواهد داشت. بر پایه این تحقیقات که از سوی گروه نظارت بر مهاجرت دانشگاه آکسفورد انجام شد، «نسبت گروه‌های اقلیتی که در انگلیس زندگی می‌کنند از ۱۰ درصد در سال ۲۰۰۶ به ۴۰ درصد در سال ۲۰۵۰ افزایش خواهد یافت» (سند ۴).

جدول زیر تنوع گسترده قومی در انگلستان را نشان می‌دهد.

جدول ۳. تنوع نژادی در انگلستان

این تنوع و تکثر تا بدان حد است که برخی از اصطلاح «چندتنوعی»^{۲۶} استفاده نموده‌اند. از جمله ویژگی‌های تنوعی جامعه انگلستان، «تنوع در دین، مذهب و نیز آزادی نسبی مذاهب و عقاید مختلف است» (حسینی فائق، ۱۳۹۸، ص ۳۵) «این تنوع مذهبی به حدی است که مثلاً علاوه بر اعیاد مسیحی و اعیاد مسلمانان (عید فطر و قربان)، اعیاد هندوها، سیک‌ها و یهودیان نیز در زندگی جامعه متنوع بریتانیا قابل مشاهده است (حسینی فائق، ۱۳۸۹، ص ۳۶ نقل از سالنامه رسمی^{۲۷}، ۲۰۰۵، ۲۳۳).

گروه‌های دینی موجود در انگلستان را می‌توان به دسته‌های زیر تقسیم نمود. هندوها، بودیسم، سیک‌ها، یهودیان، مسیحیان، مسلمانان، سایر جوامع دینی (زرتشتیان، مزدکیان، بهائیان و...) (حسینی فائق، ۱۳۸۹، صص ۳۶-۴۰).

هم‌چنین برای پی بردن به عمق تنوع دینی در انگلستان لازم است به خود گروه‌های مختلف اسلامی نیز اشاره‌ای بنماییم.

دیوبندی‌ها = جنبش اسلامی از شاخه سنی صوفی

اهل حدیث = انحصار راه شناخت پیامبر و سنت او در حدیث

بریلوی = گسترده‌ترین نماینده فرق اسلامی در انگلستان

جماعت تبلیغی = جنبش جهانی برای ترویج و تعلیم اسلام و دارای تشکیلات

منسجم و لباس متفاوت

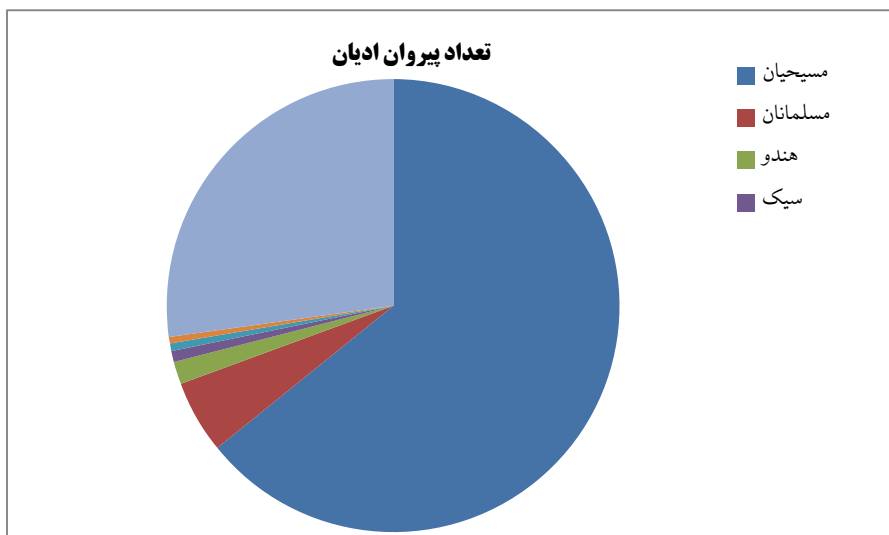
جماعت اسلامی = دارای فعالیت های تبلیغی و باور به لزوم کنار گذاشتن عوامل فرهنگی بیگانه

پرواعظی = اعتقاد صرف به قرآن (نه حدیث)

شیعیان = در اقلیت مطلق اند که خود به دو دسته شیعیان خوجه (آفریقایی تبار) و پاکستانی ها و بنگلادشی ها تقسیم می شوند (وزیری، ۱۳۸۳، ص ۴۷).

درباره تعداد آخرین آمار پیروان ادیان در بریتانیا که گزارش سال ۲۰۱۱ دفتر ملی آمار بریتانیا (ONS) می باشد، نشان می دهد در حالی که یک چهارم جمعیت انگلستان و ولز بدون دین هستند، در مجموع، کل جمعیت دیندار در انگلستان و ولز ۵۶,۰۷۵,۹۱۲ نفر (بدون احتساب اسکاتلند و ایرلند شمالی) و کل جمعیتی که دینی را ابراز نمی دارند ۱۴,۰۹۷,۲۲۹ است. از این میان ۳۳,۲۴۳,۱۷۵ نفر مسیحی، ۲,۷۰۶,۰۶۶ نفر مسلمان، ۸۱۶,۶۳۳ نفر هندو، ۴۲۳,۱۵۸ نفر سیک، ۲۶۳,۳۴۶ نفر یهودی، ۲۴۷,۷۴۳ نفر بودایی و ۱۴,۰۹۷,۲۲۹ نفر سایر مذاهب را تشکیل می دهند.

جدول ۴. پیروان ادیان مختلف در انگلستان

بر این اساس در میان دینداران، مسلمانان پس از مسیحیان بیشترین جمعیت دیندار

را در انگلستان و ولز به خود اختصاص داده‌اند. هم‌چنین مسلمانان بیشترین تنوع قومیتی را هم دارا هستند» (سند ۵).

رویکرد سیاست‌های دولت انگلستان

در این قسمت ضروری است برای آشنایی با بخش سیاست‌ها و سیاست‌گذاری دولت انگلستان، نگاهی کوتاه بر برخی سیاست‌های دولت انگلستان انداخته شود. لازم به ذکر است که در سایت رسمی دولت انگلستان^{۲۸} و در بخش سیاست‌ها^{۲۹} اهداف ذیل آمده است (سند ۷):

- ۱) ارتقاء تحرک اجتماعی^{۳۰} برای ایجاد یک جامعه عادلانه‌تر
 - ۲) آسان نمودن تأسیس و اداره مؤسسات خیریه و فعالیت‌های بشردوستانه
 - ۳) افزایش قدرت دادن به مردم برای تصمیم‌گیری درباره محله‌شان
 - ۴) پیشرفت نظام حمایت فرزند
 - ۵) کمک به کاهش فقر و افزایش عدالت اجتماعی
 - ۶) تشویق مردم به نقش فعال ایفا کردن در جامعه
 - ۷) کنارهم آوردن مردم در اجتماعات قوی و متحد^{۳۱}
- در این سیاست که در تاریخ ۱ جولای ۲۰۱۳ به روز شده است (سند ۸)، چنین آمده است:

«دپارتمان اجتماعات و حکومت محلی، برای موضوع «اجتماع و جامعه» در پنج بخش فعالیت می‌نماید»:

موضوع

اقدامات

سابقه

با چه کسانی کار می‌کنیم؟

اطلاعی‌ها و قوانین

از این پنج مورد در اینجا تنها به دو مورد اول اکتفا می‌شود.

موضوع

مسئله اتحاد نزد دولت انگلستان بسیار مهم می‌باشد، به طوری که چنین می‌نویسد: «ما می‌خواهیم به اجتماعات بیشتر متحدی دست یابیم و شرایطی را برای هر کس فراهم آریم تا در کنار دیگران زندگی و کار موفقیت‌آمیزی داشته باشد. اتحاد یک موضوع محلی حیاتی است که واکنش محلی را می‌طلبد».

اقدامات

از جمله سیاست‌های دولت در بخش اقدام فعالیتی تشویق و حمایت موارد ذیل می‌باشد:

- (۱) ایجاد انگیزه‌ها، ارزش‌ها و تجربیات مشترک
- (۲) حمایت از هفته بین ادیان^{۳۲} که در هر نوامبر و با هدف گردآوردن افراد از ادیان مختلف و خدمت‌رسانی به اجتماعات و آموختن از یکدیگر برگزار می‌گردد.
- (۳) حس قوی از تعهدات دوطرفه و افزایش مسئولیت فردی و اجتماعی
- (۴) «با یکدیگر در خدمت»^{۳۳} یک برنامه سه ساله برای تجلیل و ارتباط‌دهی از «فعالیت‌های اجتماعی دین بنیاد»^{۳۴} می‌باشد. در این برنامه که در آن بودجه‌ای ۳۰۰ هزار یورویی هزینه شده است، به پروژه‌های چندادیان کمک مالی اعطاء می‌شود.
- (۵) مبارزه با افراط‌گرایی و تنفر از جنایت
- (۶) ارتقاء دین و آزادی برای عبادت

در رابطه با این سیاست دولت چنین معتقد است که «گروه‌های دینی در گستره وسیعی از فعالیت‌ها و پروژه‌ها برای بهبود اجتماعات مشارکت می‌کنند و ما آن‌ها را برای ارتقاء و تجلیل از دینشان مورد حمایت قرار می‌دهیم. ما به تمامی انجمن‌های محلی در انگلستان، «قدرت عمومی توانش»^{۳۵} را داده‌ایم. مطابق این، افراد باید آزادی برای عبادت به عنوان بخشی از جلسات رسمی را داشته باشند. در برخی موارد، دولت بودجه و حمایت برای فعالیت‌های با این اهداف را تأمین می‌نماید.

با توجه به آنچه در این قسمت آمد، تا حدودی اجمالی با برخی مختصات کشور انگلستان آشنا شدیم. در همین جا لازم است که مجدداً علت انتخاب این کشور را که در وجود تنوع فراوان دینی و قومیتی بوده است بازگو نماییم.^{۳۶} آشکار است که در یک

چنین جامعه چندفرهنگی است که گفتمان‌شناسی مفهوم گفت‌وگوی بین ادیان مهم و مفید به نظر می‌رسد.

علت انتخاب این سه مؤسسه یعنی مؤسسه ادیان برای لندن، مؤسسه مسیحی مسلمان، مرکز بین‌المللی بین ادیان (آکسفورد)، از میان تعداد بسیار زیاد مؤسسات بین ادیان انگلستان، این است که این سه مؤسسه از جمله بزرگ‌ترین، با سابقه‌ترین و مشهورترین مؤسسات بین ادیان در انگلستان و سطح جهان هستند. بدین ترتیب، با بررسی مواردی مانند: تاریخچه، میثاق‌نامه، منشور اخلاقی، اهداف، استراتژی، ساختار سازمانی (مدیریت، اعضا)، منابع مالی، حوزه‌های فعالیت و نیز انتشارات و محصولات، شناختی کلی از مختصات این مؤسسه به دست آورده می‌شود. ضمناً این تذکر ضروری است که به دلیل عدم دسترسی و حضور مستقیم در این مؤسسات و مشاهده مشارکتی و حضور میدانی، لاجرم به بررسی تارنمای این سه مؤسسه پرداخته می‌شود.

۲-۳. مؤسسه ادیان برای لندن (سند ۱۴)

این مؤسسه در ۲۰۱۰ آغاز به کار کرده است، تا اجتماعات دینی را برای یک لندن بهتر تقویت کند.

اهداف و کارکردها

در صفحه «درباره ما» چنین آمده است: (سند ۱۵)

این مؤسسه چهار کارکرد مهم دارد:

پایگاه^{۳۷} و کانالی برای ارتباطات میان ۹ اجتماع دینی و مراجع قدرت^{۳۸} منطقه‌ای لندن، تجارت و آکادمی.

ارتقاء تعهد بین ادیان (میان دینی) در لندن، به خصوص با تجلیل از مشارکت گروه های محلی میان ادیان

ارائه فرصت‌هایی برای اجتماعات دینی جهت سهیم شدن در بهترین فعالیت‌ها پیرامون مسائل و دغدغه‌های مشترک

تجلیل و پررنگ کردن مشارکت مثبت گروه‌های دینی در لندن برای منافع مشترک

۳-۲-۱. منابع انسانی (سند ۱۶)

به وسیله انجمنی از ۲۹ رهبر دینی از نه فرقه دینی^{۳۹} مورد رهبری و کنترل واقع می‌شویم. این رهبران با یکدیگر به صورت مرتب پیرامون مسائل لندن و گروه‌های دینی‌شان جلسه و ملاقات دارند. ما رهبران را از مراجع قدرت لندن، سازمان‌های مردم نهاد و رسانه‌ها دعوت می‌کنیم، تا در کنار یکدیگر با چنین گروه‌هایی برای افزایش و بهتر رسیدن به اهداف کار و همکاری کنند.

اعضای اصلی این مؤسسه شامل: دو رئیس، سه معاون رئیس، و بیست عضو از ادیان مسیحیت، یهودیت، اسلام، بهائیت، بودایی، هندو، برهمنی، سیک‌ها، زردشتی می‌باشند.

۳-۲-۲. فعالیت‌ها

در این مؤسسه، پروژه‌ها ذیل شش دسته قرار گرفته‌اند.

دین و مقام‌های دولتی^{۴۰}

دین و محل کار^{۴۱}

جوانان و شورش‌های لندن^{۴۲}

لندن ۲۰۱۲ و ورزش

بین ادیان در لندن

عالیت اجتماعی^{۴۳}

لذا می‌توان رویکرد محلی این مؤسسه را که خاصاً بر روی لندن متمرکز است، چنین توصیف نمود:

به سبب آن‌که پیشرفت شهر لندن در تمامی ابعاد (اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی) ملحوظ نظر است، لذا از تمامی ظرفیت‌ها از جمله گروه‌ها و اجتماعات دینی موجود در این شهر در جهت اشتراک نظر درباره موضوعات شهری و نیز وحدت رویه با مسئولان شهری استفاده می‌نماید. مؤید این برداشت، برنامه‌هایی است که این مؤسسه برگزار می‌کند. در بخش پسین (بعد)، گزارش برخی از این فعالیت‌ها را که باعث هرچه بهتر شناختن این مؤسسه می‌گردد، خواهد آمد.

۳-۲-۳. کنفرانس‌ها و سمینارها

ما کنفرانس‌ها و سمینارهایی مرتبط با مسائل خاص منفعت عمومی جهت مهارت‌یابی تمام اجتماعات دینی در حوزه‌های مورد اهمیتشان برگزار می‌کنیم. نمونه‌هایی از این موارد، اختشاش‌های لندن، لندن ۲۰۱۲، افراط‌گرایی سیاسی^{۴۴} بوده است. در این قسمت به توضیح مختصری از این برنامه‌ها که در تارنمای این مؤسسه می‌باشد، خواهیم پرداخت.

۳-۲-۴. فعالیت بین ادیان و ورزش (سند ۱۷)

در صفحه ۲۰ ساعت (۲۰:۱۲) علیه تنفر^{۴۵} «در طول دوره المپیک و پارالمپیک (۲۷ جولای تا ۹ سپتامبر ۲۰۱۲) این مؤسسه به دنبال ۱۲ داوطلب حداقل از چهار گروه دینی متفاوت جهت حضور ۲۰ ساعته در اجتماع‌های دینی خیریه متعلق به غیر از دین خودشان (مثلاً: داوطلب مسیحی در یک خیریه اسلامی) می‌باشد. ایده درهم شکستن و حذف تصورات و قالب‌های کلیشه‌ای در مورد دین دیگران در فضا و بستری جدید، تماس و آشنایی با آن‌ها می‌باشد. همان‌گونه که پیدا است، ایده فوق دارای بداعت می‌باشد. چون قالب‌های کلیشه‌ای در مورد پیروان ادیانی به جز دین خود در میان مردم وجود دارد، به‌عنوان یک راه‌حل از ارتباطات چهره به چهره برای زدودن این مشکل استفاده می‌کنند. علاوه بر این، مشاهده چنین فضای دوستانه (علی‌رغم تفاوت‌های فرهنگی) می‌تواند برای میهمانان شرکت‌کننده در بازی‌های المپیک هم جالب و قابل تحسین باشد. ضمناً از فواید نسبتاً اقتصادی ناشی از وحدت میان گروه‌های مختلف شهری نیز نباید غفلت کرد.

۳-۲-۵. فعالیت بین ادیان و اقتصاد (سند ۱۸)

در صفحه وزیر کشور^{۴۶} آقای اریک پیکلز^{۴۷} در دیدار با رهبران ادیان از نگرانی ناشی از امکان حمله به سبک بریویک^{۴۸} در انگلستان خبر می‌دهد. وی صریحاً بیان می‌کند که «آن پروژه‌ای ارزش تخصیص پول و بودجه دارد که دارای تأثیر واقعی بر اتحاد باشد». وی درباره نگرانی‌های پیرامون توهین و تحقیر برخی

از افراد در محل کارشان که دارای سابقه دینی قابل مشاهده‌ای هستند، معتقد است: «داشتن نمادهای مذهبی در محل کار حق مردم است، البته تا جایی که به پوشاننده لباس و نیز سایر همکارانش آسیبی نرساند».

او هم‌چنین درباره «پارالمپیک ۲۰۱۲» آن را به‌عنوان یک فرصت برای فهم دیگران متفاوت (از لحاظ نژاد، دین) و نیز ناتوانان تلقی می‌نماید.

مجموعاً در این برنامه، می‌توان به اهمیت اهدافی مانند اتحاد مردم و نیز آزادی نسبی افراد دارای ادیان مختلف پی برد.

۳-۲-۶. در صفحه دین و امور مالی (سند ۱۹)

تیترا این صفحه چنین است: «آیا میان پیامبران و منافع تضادی است؟».

در تاریخ ۱۰ ژانویه ۲۰۱۳، در بحث و دیدار معاون شهردار لندن با تاجران برجسته و رهبران دینی مسائل ذیل مطرح شد. اجتماعات دینی باید بر ارزش‌های مرتبط با یک اقتصاد عادلانه‌تر تأکید نمایند. پیرامون رابطه میان اعتماد و اقتصاد اعتقاد بر این است که، فقدان اعتماد^{۴۹} سبب نتایج فاجعه‌آمیزی در بخش سرمایه‌گذاری گشته است.

دیگری اذعان می‌کند که اکنون «در مواقع خطرپذیر (ریسکی) مردم به‌راحتی سرمایه‌گذاری نمی‌کنند».

شخص دیگر می‌گوید: در بهترین حالت، سرمایه و زندگی متدینانه یک عنصر مشترک دارند: «اتحاد بر مبنای اعتماد».^{۵۰}

برخی نیز معتقدند: اجتماعات دینی به دنبال عدالت^{۵۱} هستند، درحالی‌که عدالت یک مورد و قضیه اقتصادی است.

بدیهی است در ادعای بالا نکات مهمی نهفته است، که در این جا تنها به دو مورد اشاره می‌شود.

انحصار عدالت در وجه اقتصاد

انحصار هدف و خواسته اجتماع دینی در عدالت

با کمی تأمل، ارتباط تنگاتنگ فعالیت بین ادیان و اقتصاد را می‌توان دریافت. و در انتها، دیگری نیز با سؤالی طرح موضوع می‌کند که به نظرش شاید

ضروری‌ترین سؤال زمان ماست: ارتباط میان پیامبران^{۵۲} و منافع^{۵۳}. پس با توجه به این که حدود ۷۰٪ مخاطبین برنامه‌های مسئولین این شهر، متدین به دینی هستند، لحاظ این افراد (علی‌رغم تعدد دین و در نتیجه تنوع فرهنگ) برای برنامه‌ها و اهداف اقتصادی ضروری می‌نماید. نیز می‌توان با تسری چنین سمینارهایی، این نتیجه را گرفت که خود دین (بما هو دین) برای مسئولین، سیاست‌گذاران و فعالان عرصه اجتماع واجد اهمیت نیست، بلکه این تنوع ادیان و متدینین به این ادیان مختلف است که به دلیل اثرگذاری وسیع و عمیق بر سیاست‌ها و نیل به اهداف، مورد توجه افراد ذی‌ربط واقع می‌شود. به این مهم در قسمت‌های بعدی (فصل بعدی) اشاره خواهد شد.

۳-۲-۲- در صفحه اصلاح لندن با یکدیگر (سند ۲۰)^{۵۴}

در این جلسه به تاریخ ۵ مارس ۲۰۱۲ موضوعات مختلفی مطرح گردید. جستجوی دلایل و نیز واکنش‌ها به شورش‌های تابستان اخیر بررسی ابعاد مختلف جوانان لندن چگونگی همکاری میان مؤسسات خیریه، اجتماعات دینی و بشردوستان جهت دادن امید به نسل‌های آینده تعیین جایزه از یک هزار پوندی تحت عنوان «جایزه امیدآفرینی»^{۵۵} برای ارائه راه‌های مختلف برای ایجاد تغییر در جوانان لندن با مروری بر عناوین بالا، در می‌یابیم که حوزه مورد توجه در این بخش از فعالیت‌های مؤسسه «جوانان» می‌باشند. اهمیت نقش این گروه در رسیدن به اهداف در سطح شهری به اندازه‌ای است که علاوه بر سعی در فهم رفتارهایشان، برای پیشنهادهاى مرتبط با تغییردهی این گروه هدف در راستای اهداف مطلوب جایزه نیز تعیین می‌نمایند.

۳-۲-۸- خدمات

این تارنما خدمات رایگان برای تمام رخدادهای بین ادیان در لندن را ارائه می‌دهد. همچنین به صورت ماهیانه واجد روزنامه خبری دیجیتالی و سالانه دارای سمینار سالانه می‌باشد. به عنوان مثال با توجه به تاریخ کنونی، در «صفحه تقویم رویدادها» از تاریخ ۱۲

آگوست الی ۲۵ همین ماه در سال ۲۰۱۳، شاهد برگزاری کرسی‌های اجتماع‌های بین ادیان با هدف توانمندسازی شرکت‌کنندگان برای مواجهه با یکدیگر در حالت احترام متقابل و غلبه بر کلیشه‌های قالبی می‌باشیم.

از نکات جالب این تارنما، «صفحه بلاگ‌ها» است. در این صفحه پست و آدرس بلاگ اعضاء این مؤسسه وجود دارد. در این میان تیترا و متن‌هایی از افراد غیرمسلمان با مضمون تبریک عید فطر به مسلمانان به چشم می‌خورد (سند ۲۱).

۳-۲-۹. خلاصه‌ای از مؤسسه ادیان برای لندن

با توجه به شرایط خاص لندن، هدف اصلی این مؤسسه ایجاد حلقه وصل میان اجتماعات دینی و مراجع قدرت یا مقام‌های محلی می‌باشد. در این راستا، بنا به اذعان آشکار خود مقام‌های محلی، تنها برای فعالیت‌های مرتبط با مسائل و دغدغه‌های مشترک که به دنبال متحد کردن مردم شهر می‌باشد، بودجه اختصاص داده می‌شود. از جمله موضوعات جالب مورد بحث و پیگیری ایشان موارد زیر می‌باشد:

«بازسازی شهر، روحیه‌آفرینی در میان جوانان و لحاظ کارکردهایش برای آینده، عنایت به ایماژ شهر و شهروندان و تأثیرش بر مسافران و بازدیدکنندگان، هدایت رهبران دینی و مشارکت‌جویی آنان در امور شهری، اثرسنجی دین و آموزه‌های دینی بر فعالیت‌های اقتصاد شهری».

۳-۳. مؤسسه مسیحی مسلمان

در باره ما (سند ۲۲)

این مؤسسه در ژانویه ۲۰۰۶، بر مبنای دوستی میان یک گروه مسیحی و اسلامی و برای اولین بار با یکی کردن مؤسسه دوطرفه (اسلام و مسیحیت) در یک قالب در انگلستان افتتاح شده است، برای این که نشان دهد دین چگونه یک کاتالیزور برای روابط خوب و استقبال از دیگری است. این دوستی با یک گروه کوچک مسلمانان و مسیحیان که در مؤسسه کاتربری اسقف اعظم در روابط مسلمان - مسیحی کار می‌کردند، آغاز شد. این امر بر اثر فرمان اسقف اعظم کری^{۵۶} در سال ۱۹۹۷ آغاز شد. فرمان‌هایی با این محتوی

که «به منظور سلامت در کشور، ما باید راه‌هایی را بیابیم که اعضاء اجتماعات دینی یکدیگر را در یک شکل ساختمان و منظم ملاقات کنند». جواب رهبران اجتماع مسلمانان به این پیشنهاد، گرم و مثبت بود.

نتیجه تمرین گوش دادن^{۵۷} یکدیگر که دو سال به طول انجامید و نهایتاً با مشورت‌های میان مسیحیان و مسلمانان همراه بود، واضح بود. تأسیس مؤسسه‌ای که هدف بنیادینش، کمک به مسلمانان و مسیحیان برای زندگی و کار در کنار یکدیگر به صورت خلاقانه و با هارمونی در یک جامعه جمعی (متکثر) می‌باشد، و این برای منفعت عمومی مفید است.

این مؤسسه خود عضوی از شبکه بین ادیان انگلستان است.

اعتقادات اعضاء این مؤسسه به شرح ذیل است:

اکنون باید روابط مسلمانان و مسیحیان قوی شود و رشد پیدا کند.

ما می‌توانیم در کنار یکدیگر و به منظور منفعت (نفع) هر دو اجتماع دینی و نیز نفع جامعه بزرگ‌تر کار کنیم.

دین یک منبع برای صلح، حل تعارض، فهم و ارزش‌گذاری می‌باشد.

دوستی میان مردم ادیان مختلف در ادیان ما مورد تشویق واقع شده است.

۳-۱. اهداف

ساختن یک شبکه روابط باز، آزاد، با راستی افراد متعهد میان مسیحیان و مسلمانان.

تشویق و حمایت از بازتاب مشترک ارزش‌های معنوی (اخلاقی) و عملی دو دین

به منظور ارائه منابعی برای شهروندی در جامعه‌مان.

ساختن یک پایگاه عمومی برای تقویت کار میان مسلمانان و مسیحیان برای منفعت

عمومی^{۵۸} در مشارکت با دیگران.

رشد و توسعه کانال‌های ارتباطاتی برای کمک به این دو اجتماع به جهت واکنش

به حوادثی که روابطمان را محک می‌زند.

در همه این فعالیت‌ها ما به تعهد خودمان نسبت به دینمان وفادار باقی می‌ماند. (مثلاً:

مسیحی‌ها به مسیحیت)؛ البته درحالی‌که روابط میان یکدیگر، فهم یکدیگر، کار در کنار

یکدیگر برای منفعت اجتماع‌هایمان و جامعه در مرحله کلی افزایش و رشد می‌یابد.

۳-۲. منشور اخلاقی

در صفحه پی‌دی‌اف مسیحیان و مسلمانان در انگلستان اثری از جولیانند باند موجود است. منشور راهنمای اخلاقی برای گواهی (شهادت) مسیحی و مسلمان در بریتانیا. ما شهادت می‌دهیم و دینمان را نه تنها با واژگان (سخن) بلکه از طریق نگرش‌ها، اعمال و سبک‌های زندگی اظهار می‌کنیم. ما نمی‌توانیم مردم را مجبور نماییم. در زبان و روش‌های ما باید تشخیص دهیم که انتخاب دین توسط مردم یک موضوع میان آن‌ها و خدا می‌باشد. مشارکت دادن دینمان نباید قهری و اجباری باشد. این مخصوصاً هنگام کار با کودکان، جوانان و داوطلبان مهم است. درحالی‌که ممکن است ما مردم محتاج را کمک و محافظت کنیم، اما نباید به سبب این موقعیت‌های مورد احتیاج آن‌ها، ایشان را به اجبار دیندار کنیم. دعوت برای تغییر دین نباید با مسائل اقتصادی، مادی ارتباط پیدا کند. تغییر دین فقط یک تصمیم قلب و عقل است. ما از دین خود بدون تحقیر و تمسخر دیگران صحبت می‌کنیم. ما به صورت آشکار و صادقانه در مورد دین خود سخن می‌گوییم، حتی زمانی که نامناسب و بحث‌برانگیز باشد. ما در مورد انگیزه‌های فعالیت‌هایمان صادق هستیم و مردم را آگاه می‌سازیم. هرچند زمانی که شخص متدین به دین ما، دین خود را عوض می‌کند ناراحت می‌شویم، اما هرگز او را اجبار به بازگشت به دین خود نمی‌نماییم.

۳-۳. استراتژی مؤسسه (سند ۲۳)

در صفحه بیانیه^{۵۹} این تارنما آمده است:

«ما اعتقاد داریم مؤسسه منافع استراتژیک را به حوزه کنونی روابط میان ادیان

خواهد آورد» از طریق:

اضافه کردن مؤلفه دوجانبه ملی با احتیاط ساخته شده برای سازمان‌های چندادیانی و بنابراین نسبت به موضوعات و نگرانی‌های بزرگترین دو اجتماع دینی توانمند می‌سازد.

تأمین یک مؤلفه جدید و مهم برای همبستگی و چسبندگی جامعه. آوردن منبعی مهم برای تحمل و حمایت درباره موضوعات مهم و پیچیده (مثلاً: از موضوعات جنسیت گرفته تا تروریسم جهانی و حفظ حقوق اقلیت‌ها). منبعی برای مؤسسات دیگر در سطح محلی، منطقه‌ای و ملی.

۳-۳-۴. ارزش‌های استراتژیک ما

«ما معتقدیم که:

روابط قوی فردی میان مسلمانان و مسیحیان مبتنی بر ایمان به خدا و تعهد به منفعت عمومی برای کارمان ضروری است. روابط موفق مسیحیان و مسلمانان مرهون و محتاج به شرکت معتقدان از همه سنت‌ها و فرقه‌های مسیحیان و مسلمانان می‌باشد. مشارکت زنان و جوانان در فعالیت‌های دینی ضروری است. مشارکت خوب باید در سطوح مختلف ملی، منطقه‌ای، محلی و شبکه‌ای وجود داشته باشد».

۳-۳-۵. اولویت‌های استراتژیک ما

خلق فضای امن^{۶۰} = رهبری اثرگذار و تشویق مشارکت^{۶۱} باز و صادقانه برای ارتقاء روابط اجتماع‌ها.

زندگی خلاقانه با تفاوت‌هایمان.

التیام (خوب کردن)، خلق و تجلیل روابط.

در رسیدن به این سه اولویت؛ ما

به گفته‌های مسلمانان و مسیحیان گوش می‌دهیم و مسئولیم.

به دنبال تأمین و تضمین ارزشی برای اعتبار مالی مان هستیم. در صدد مشارکت مؤثر با اجتماعات ادیان و جامعه مدنی^{۶۲} خواهیم بود. توسعه برند قابل ملاحظه و یگانه و به دست آوری رسانه‌های قوی برای حمایت دستاوردها.

۳-۳-۶. بستر استراتژیک

الف: داخلی

ارتقاء پروفایل و برند رسانه‌هایمان پیشرفت مؤسسه و برنامه‌هایش به عنوان مدل‌های بهترین فعالیت‌ها و گفت‌وگوی ادیان. پاسخگویی فعال و حساس و آشکارا به موضوعات بحث‌برانگیز.

ب: خارجی

تقویت تأثیرمان در سطوح بالا ارسال برون‌دادهای مثبتمان به صورت محلی، منطقه‌ای و ملی شناخت ظرفیت اجتماعات دینمان برای مشارکت محلی رشد و توسعه موضوعات حساس در عامه مردم توسط اجتماعات دینمان

۳-۳-۷. ساختار سازمانی

بیست نفر که به تعداد مساوی از دو دین می‌باشند. ده نفر عضو هر یک از این دو دین، خود به دو دسته تقسیم می‌شوند:

چهار نفر از رهبران ارشد دینی

شش نفر متخصص در امور مرتبط با حوزه‌های فعالیت این مؤسسه

رهبران دینی مسیحی از طرف کلیساها در کنارهم در انگلستان و رهبران مسلمان تا

۲۰۱۰ توسط هیئت ملی مساجد و امامان^{۶۳} انتخاب می‌شوند.

معمولاً هر شش هفته با یکدیگر جلسه دارند.

مجموع این بیست نفر، به عنوان یک پیکره در نظر گرفته می‌شوند.

این مؤسسه اذعان می‌کند که «سال ۲۰۱۲ برای ما سال پرکار و شلوغی بود. تقریباً

در هر سه هفته میزبان یک رویداد و حدوداً ۱۰۰۰ نفر به صورت چهره به چهره (از اقصی نقاط کشور) بودیم».

۳-۳-۸. منابع مالی

جدول زیر نشان می‌دهد که در سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۰۹ میزان خرج و مصرف مؤسسه بیشتر از درآمد بوده است.

جدول ۵. درآمد و خرج مؤسسه از سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۰۹ (سند ۲۴)

Financial year end (FYE)	Income	Spending
31 Dec 2009	£100,912	£111,545
31 Dec 2008	£125,353	£164,470
31 Dec 2007	£136,403	£197,287
31 Dec 2006	£34,595*	£70,205*

البته هزینه فعالیت‌های مؤسسه در سال ۲۰۱۲، ۱۲۰۰۰۰ پوند بود؛ و در سال بعد (۲۰۱۳) افزایش خواهد یافت.

مهم‌ترین منابع درآمد این مؤسسه، دولت بریتانیا، مؤسسات خیریه و نهادهای مسیحی و اسلامی هستند. تعداد کمی از افراد نیز اهداتی دارند.

۳-۳-۹. حوزه‌های فعالیت

این مؤسسه در بخش‌های «عمومی»، آموزش، خانواده، موضوعات بین‌المللی و رسانه‌ها، زنان و جوانان» فعالیت می‌نماید.

اکنون به اختصار با فعالیت‌های هر کدام از این بخش‌ها آشنا می‌شویم.

فعالیت‌های عمومی

اولین رخداد این مؤسسه در سال ۲۰۰۶ بود که طی آن «امامان اسلامی (عالمان) و

رهبران مسیحی ملی» را برای بازتاب نقش رهبر دینی و چگونگی آموختن بهتر یکدیگر دور هم جمع نمود. نتیجه چنین جلسه‌ای اشتیاق و استقبال زیاد شرکت‌کنندگان از چنین رویکرد نوینی بود.

تحصیل و تدریس (آموزش)

- کنفرانس اعتقاد و بودن^{۶۴} برای معلمان مدارس سکولار با موضوع سکولاریسم در برابر دین در سال ۲۰۰۸.
- سمینار مدارس دینی در مارس ۲۰۱۳.

خانواده

- برگزاری سلسله‌ای از سمینارهای خانواده در آکسفورد طی سال‌های اخیر (با موضوعاتی مانند: غلبه بر تعارض، سلامت روحی).
- انتشار راهنمای ازدواج بین ادیانی در نوامبر ۲۰۱۲.
- جلسات در فوریه سال ۲۰۱۳ در یک مسجد.
- در فایل پی دی اف معرفی مؤسسه مسیحیان مسلمانان (مارس ۲۰۱۳).
- البته تمرکز جدی هم اکنون ما = آموزش ازدواج بین ادیانی است.

موضوعات بین‌المللی و رسانه‌ها

- تبادلاتی با اندونزی‌ها (۲۰۰۷-۲۰۰۸)؛
- جلب توجه رسانه‌ها با بیانیه کریسمس در ۲۰۰۶ (که در صفحه اول دیلی میل و نیز تلویزیون آمریکا آمد).
- گزارش فعالیت‌ها در [رسانه‌هایی مثل]: روزنامه‌هایی مانند: ایندپندنت، گاردین، تایمز، تبلت، الجزیره انگلیسی.

جوانان

طرح مشارکت‌جویی در ۲۰۰۷، با موضوع تشویق رهبران جوان مسلمان و مسیحی برای هدایت گفت‌وگوی بین ادیان جوانان؛

در سال ۲۰۰۹ و ۲۰۱۰، تهیه منابعی برای کارگران جوان و مردم جوان علاقه‌مند به گفت‌وگو.

زنان

این حوزه در سال ۲۰۰۸ اضافه شد. (و در نتیجه دو متخصص مسیحی و اسلامی نیز به جمع متخصصان این مؤسسه افزوده شدند).

ما همیشه برای توسعه روابط میان زنان هر دو دین کار کرده‌ایم (پروژه‌های مختلفی در سال‌های ۲۰۰۷ تا ۲۰۱۳).

جدول ۶. مثال‌هایی از فعالیت‌های مؤسسه براساس اولویت استراتژیک، اهداف و حوزه‌های موضوعی (سند ۲۵)

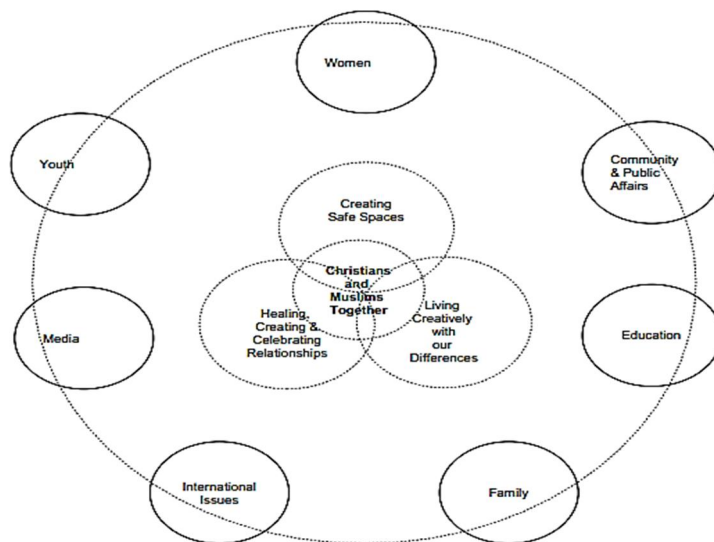
حوزه	اولویت استراتژیک				
	التم (خوب کردن)، خلق و تجلیل روابط		زندگی خلافانه با تفاوت‌هایمان		خلق فضای امن
	اهداف		اهداف		اهداف
موضوع	معرفی و هدایت بحث بر روی موضوعات مورد توجه	بهبود مشارکت زنان، جوانان، مردم و فرزندان‌شان	ظرفیت‌سازی برای ارتباط مؤثر با یکدیگر	هدایت، تأثیر و تشویق مشارکت صادقانه و باز	یک الگو بودن برای گفت‌وگو و مشارکت
اجتماع و فعالیت‌های عمومی	جشن‌های مذهبی دوستی محلی مسلمانان و مسیحیان (۲۰۰۹) در حمایت از مواجهه میان مسیحیان و مسلمانان (۲۰۱۰)	کنفرانس‌های رهبران دو دین (۲۰۱۱-۲۰۰۶) گردهمایی واعظان (۲۰۰۸) کناره‌گیری مردان (۲۰۱۰)	چالش‌های شهروندی در میدلندز شرقی (۲۰۰۹)	کنفرانس‌های رهبران دو دین (۲۰۱۱-۲۰۰۶) گردهمایی واعظان (۲۰۰۸) کناره‌گیری مردان (۲۰۱۰)	سمینار نگرش‌های اجتماعی (۲۰۱۰)
آموزش	سمینار مدارس دینی (۲۰۱۰)	اعتقادات و بودن در کنفرانس مدارس (۲۰۰۸)			
خانواده	کنفرانس زندگی خانواده‌های دیندار (۲۰۰۸)	التم خانواده‌ها (۲۰۱۰)			
موضوعات بین‌المللی	تبادل اندونزی (۲۰۰۷) - دیدار از بوستنی (۲۰۰۹)			رویارویی با بحث ایران (۲۰۰۷)	
جوانان	گفت‌وگوی جوانان (۲۰۱۰)	آب و هوای عدالت (۲۰۰۹)	کنفرانس رهبران جوان (۲۰۰۷) آموزش کارگران (۲۰۱۱-۲۰۱۰)		
رسانه‌ها	راهنمای گواهی اخلاقی (۲۰۰۹)				
زنان		اصلاح زنان (۲۰۰۷-۲۰۰۶)			

۱۰-۳-۳. محصولات

بیشتر آثار این مؤسسه به زبان عربی نیز موجود است. برخی از آثار به شرح زیر است:
اعتقادات و بودن در مدرسه - گزارش کنفرانس برای معلمان مسلمان و مسیحی در مدارس سکولار
گزارش دو کنفرانس: آموختن راهنمایی یکدیگر و زندگی کردن با خانواده متدین (۲۰۰۸).
دوستی محلی مسلمانان و مسیحیان - برقراری رابطه میان کلیساها و مساجد (۲۰۰۹)
رهنمای اخلاقی (۲۰۰۹).

۱۱-۳-۳. مشکلات و موانع

از جمله نکات متمایز در رابطه با این مؤسسه، به نوعی آسیب‌شناسی و شناسایی مشکلات موجود بر سر راه رسیدن به اهدافش می‌باشد. در این راستا، این مؤسسه معتقد است که با سه مشکل مهم زیر روبرو است:
۱- اسلام‌هراسی (که هنوز محو نشده است). اغلب دیگران از مسلمانان می‌ترسند و به‌عنوان تهدید به آن‌ها نگریسته می‌شود.
۲- مسیحیان مطمئن نیستند که چگونه مسیحیت با سایر ادیان (خصوصاً اسلام) مرتبط است.
۳- تعداد ملاقات‌های مسیحیان با مسلمانان خیلی کم است.
در انتها می‌توان ترسیم این مؤسسه در قالب شکلی که خود تصویر نموده‌اند، چنین است.

شکل شماره ۷: فعالیت‌های مؤسسه مسیحی مسلمان

۳-۱۲. خلاصه‌ای از مؤسسه مسیحی مسلمان

نکات مورد اهمیت این مؤسسه (علاوه بر موارد اشتراکی با دو مورد پیشین) تأکید بر آگاه‌سازی مخاطبان از انگیزه‌های فعالیت‌های این مؤسسه می‌باشد. هم‌چنین با عنایت به ساختارهای معنایی این متن مورد مطالعه، می‌توان دریافت که عدم سوءاستفاده از کمک‌ها و حمایت‌های مؤسسه به مخاطبان نیازمند در راستای تحمیل دین به آنان مورد اهتمام این مؤسسه واقع شده است. این مورد (که به نظر مهم می‌رسد) با گستره ارتباطی میان مخاطبان (پیروان دو دین پر طرفدار) این مؤسسه در هم تنیده شده است، در هیچ‌کدام از سایر مؤسسات مورد مطالعه مشاهده و یافت نشد. این خود می‌تواند حاکی از عنایت و دقت ویژه مسئولان به موارد خاص (ارتباط و تعامل دو دین) باشد.

۳-۴. مرکز بین‌المللی بین ادیان (آکسفورد)

این مرکز در ۶ دسامبر ۱۹۹۳ در آکسفورد افتتاح شد. در نتیجه افزایش تعداد و تنوع فعالیت بین ادیان در جهان، این نیاز احساس شد که مرکز بین‌المللی بین ادیان نسبت به

تمامی این تلاش‌های مختلف مطلع و آگاه شود و فهم و همکاری بین ادیان را تشویق نماید. این مرکز، در حال حاضر در حال توسعه دامنه منابع آموزشی و آکادمیک برای مطالعه بین ادیان می‌باشد. هم‌چنین در پی تسهیل تحقیق و مطالعه موضوعات بین ادیان و تأمین منابع بر خط و آفلاین است. هم‌اکنون در حال تدوین سیلابس مورد اتفاق در زمینه مطالعات بین ادیان برای دانش‌آموزان دبیرستان در انگلستان می‌باشد. این سیلابس شامل موارد زیر می‌باشد: (سند ۲۶)

رشد تاریخی بین ادیان (مدل‌های رایج فعالیت بین ادیان [در گستره تاریخ])
دلالت‌های اعتقادات کلامی بر نگرش نسبت به بین ادیان (در شش دین مهم: بودیسم، مسیحیت، هندو، اسلام، یهود و سیکسزم) و دلایل فلسفی و کلامی برای این نگرش‌ها
کاربرد ایمان و عمل دینی در دو حوزه کارهای تخصصی (مانند: تجارت، حقوق) و موضوعات اخلاقی^{۶۵}

هم‌چنین در صفحه خلاصه می‌خوانیم:

فعالیت بین ادیان به‌عنوان یک مؤلفه مهم در افزایش و ارتقاء صلح و همزیستی میان مردم و اجتماعات دینی تلقی می‌شود. حوادث تراژیک ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ و مصیبت مردم افغانستان در جنگ، اهمیت فعالیت بین ادیان را برای بیشتر مردم واضح ساخت. تجربه ما نشان می‌دهد گفت‌وگوی بین ادیان می‌تواند باعث التیام جراحات‌های ناشی از احساس بی‌عدالتی، انزوا^{۶۶} و نابرابری گردد.

فعالیت بین ادیان می‌تواند مفید باشد برای:

- حذف غفلت و کاهش کلیشه‌های قالبی و پیش‌داوری درباره ادیان و اجتماعات دینی
- به‌کارگیری بنیان‌هایی برای غلبه بر تفاوت‌ها یا مشاهده اهداف عمومی در سطوح محلی، ملی به وسیله پایه‌ریزی اطمینان و اعتماد از طریق گفت‌وگوی عقلانی و فعالیت همکارانه

- اتصال و ارتباط‌دهی ادیان مختلف و سازمان‌های مختلف و چندملیتی برای تخفیف تسکین علیه تروریسم به وسیله تسهیل گفت‌وگو و شنیدن عمیق و نیز فهم و احترام سیستم‌های ارزشی مختلف و آموختن از آنها

بین سال‌های ۲۰۰۳ و ۲۰۰۵، این مرکز دو پژوهش پیمایشی پیرامون برداشت و

نگرش مردم از و نسبت به گفت‌وگوی ادیان انجام داده است. هدف این پیمایش‌ها (که توسط پارلمان ادیان جهانی طراحی شده است) رشد بیشتر فهم نگرش‌های مردم نسبت به حقیقت دینی^{۶۷} و فعالیت بین ادیان و نیز رابطه شخصیت و دین بوده است.

۱. فعالیت بین ادیان

در این صفحه چهار معنای ممکن از این فعالیت‌ها (که شاید برای نفس خود گفت‌وگوی ادیان هم کاربرد داشته باشد) آورده شده است:

یک فرآیند برای فهم بهتر میان مردم و اجتماعات دینی
تبادل اندیشه‌ای (تئوریکال) برای مشخص و معین نمودن شباهت‌ها و تفاوت‌های ادیان جهانی

تلاشی برای خلق یک دین جدید جهانی

فعالیت مبتنی بر یک موضوع خاص (مانند: فقر، توسعه) بین پیروان ادیان
۲. در صفحه‌ای مرتبط با این صفحه (انواع فعالیت بین ادیان) نظر و رأی سه متفکر را پیرامون انواع فعالیت‌های بین ادیان می‌خوانیم. اکنون خلاصه‌ای از آن را به علت اهمیت ذکر می‌کنیم (سند ۲۷).

۱-۲. جان هیک^{۶۸}

وی سه نوع مهم فعالیت بین ادیان را بر می‌شمارد.

(۱) بسیار روشنفکرانه^{۶۹} مانند: گفت‌وگوی بین‌المللی مسیحیت و بودایی یا گفت‌وگوی سه جانبه اسلام، مسیحیت و یهود (که بیشتر در آمریکا است) در این نوع از گفت‌وگو عالمان و رهبران دینی، بیشتر در پی فهم سیستم‌های اعتقادی یکدیگرند، نه اقناع دیگری که حق با من است.

(۲) در سطح مردم معمولی: مانند: میان مردم مسلمان، یهودی و مسیحی (در کالیفرنیا)، که شامل رفت و آمدهای خانوادگی و ایجاد رابطه‌ها و دوستی‌های بین ادیانی است.

(۳) گردهم‌آیی مردم دارای ادیان گوناگون برای حل مشکلات خاص و محسوس محلی (مانند: محیط زیست، فقر، صلح).

۲-۲. اکی^{۷۰}

او شش دسته را برای انواع گفت‌وگوی بین ادیان ترسیم می‌کند.

۱) گفت‌وگوی به شکل پارلمانی (به تاریخ ۱۸۹۳ و تأسیس پارلمان جهانی ادیان بر می‌گردد).

۲) گفت‌وگوی مؤسساتی: جلسات منظم میان نمایندگان ادیان

۳) گفت‌وگوی کلامی: سؤالات مربوط به ادیان دیگر

۴) گفت‌وگو در اجتماع: ایجاد روابط خوب در زندگی معمولی و روزانه

۵) گفت‌وگوی معنوی: آموختن از سایر عبادات و مناسک ادیان دیگر

۶) گفت‌وگوی درونی: میان خودمان

۲-۳. الن ریس

وی جدول ذیل را تحت عنوان شبکه گفت‌وگو مطرح می‌سازد.

جدول ۸ انواع (شبکه) گفت‌وگو

شکل گفت‌وگو	هدف گفت‌وگو	نمره گفت‌وگو
تبادل exchange	فهم understanding	کشف discovery
مذاکره negotiation	تسامح (تحمل) tolerance	پذیرش acceptance
تعامل interaction	مشارکت (همدلی) communion	دگرگونی (تغییر) transformation

۳-۵. محصولات

محصولات این مرکز را می‌توان در سه صفحه یافت.

الف = در صفحه آموزش الکترونیکی، که هدفش ارتباط برقرار کردن مخاطب با موضوعات و سازمان‌ها برای فهم بین ادیان و مشارکت با آنان است، «موضوعات» زیر را مشاهده می‌کنیم:

گفت‌وگوی بین ادیان، اخلاق جهانی، آزادی دینی، صلح، علم کلام جهانی، معنویت^{۷۱}، جوانان

ب = در صفحه کتاب‌ها و نویسندگان، برخی از کتاب‌های این مرکز معرفی شده است، که برای نمونه به چهار مورد اشاره می‌کنیم (سند ۲۸).

راهنمای جهانی برای بین ادیان: بازتاب‌هایی از تمام جهان. نویسنده: سندی و بارات^{۷۲}

این اثر سال ۲۰۰۷، محصول مشارکت بالغ بر ۱۰۰ نفر از ادیان، فرهنگ‌ها، کشورها و سازمان‌های مختلف می‌باشد.

یک قلب برای جهان: جایگزین گفت‌وگو. نویسنده: برای بروک^{۷۳}
این کتاب درخواستی مهربانانه از تمامی ادیان برای کار با یکدیگر در جهت صلح، کاهش فقر و نیز موضوع محیط زیست می‌باشد.

تصویراتی از آینده گفت‌وگو. گردآورنده: ساملانا^{۷۴}

ج = صفحه سخنرانی‌ها (سند ۲۹)

متن کامل سخنرانی‌ها (که به شکل گفت‌وگو یا ارائه یک نفر بوده است) در سال‌های مختلف (از سال ۱۹۹۴ تا ۱۹۹۹) از افراد مختلف با موضوعاتی مختلف (مثلاً: ارزش‌ها و انتقال: تغییر اقتصاد جانی، معنویت آفریقایی و روابط بین ادیان، روابط و مکالمه: از منظر هندوئی، روابط میان ادیان و بحران محیط) به چشم می‌خورد. متأسفانه سخنرانی‌های مربوط به سال‌های اخیر در این صفحه مشاهده نمی‌شود.

۳-۵-۱. خلاصه‌ای از مرکز بین‌المللی بین ادیان آکسفورد

این مرکز که وجه ممیز غالبش فعالیت‌ها و پروژه‌های علمی، تحقیقاتی و آکادمیک می‌باشد، موکداً به دنبال التیام آسیب‌های اجتماعی ناشی از مواردی مانند بی‌عدالتی، انزوا و نابرابری است. هم‌چنین در صدد جلوگیری از تکرار حوادث حزن‌انگیز و فاجعه‌آمیزی به‌سان جنگ‌های جهانی می‌باشد. در این راستا، با محو نمودن یا حداقل کاستن قالب‌های ذهنی، پیش‌داوری و افزایش احترام، اعتماد و همکاری و در نتیجه تسهیل گفت‌وگو خواهان نیل به اهداف عمومی و منافع مشترک است.

جدول ۹. مؤلفه‌های منحصر به فرد هر مؤسسه

مؤسسه بین‌المللی بین ادیان	مؤسسه ادیان لندن	مؤسسه مسیحیان و مسلمانان
حوادث تراژیک جهانی	حلقه وصل اجتماعات دینی با مراجع قدرت و مقام‌های دولتی	حمایت از ارزش‌های مشترک معنوی و عملی
مقابله با جراحتهای ناشی از احساس بی‌عدالتی، انزوا،	دغدغه‌های مشترک	زندگی خلاقانه

مؤسسه بین‌المللی بین ادیان	مؤسسه ادیان لندن	مؤسسه مسیحیان و مسلمانان
نابرابری		
تقلیل و حذف کلیشه‌های قالبی		عدم سوءاستفاده و تحمیل دین خود به خاطر کمک به نیازمندان
گفت‌وگوی عقلانی		آگاه‌سازی از انگیزه فعالیت‌ها
تسهیل گفت‌وگو		واکنش به رخدادها و موضوعات محلی، ملی و بین‌المللی

با توجه به آنچه در ابتدا در مقام چرایی انتخاب این سه مؤسسه بیان نمودیم و آنچه در این قسمت در جایگاه نتیجه احصاء نمودیم، ارتباط میان این دو روشن می‌شود.

جدول ۱۰. مقایسه سه مؤسسه گفت‌وگوی بین ادیان

مؤسسه	مؤسسه بین‌المللی بین ادیان	مؤسسه ادیان لندن	مؤسسه مسیحیان و مسلمانان
وجه غالب	علمی	شهری	خاص رابطه بین پیروان دو دین
نوع اهداف	کاهش و حذف کلیشه‌های قالبی گفت‌وگوی عقلانی	ارتباط میان رهبران دینی مسئولان شهری مشکلات شهری محور	حمایت از مشترکات عدم تحمیل عقیده

۴. نتیجه‌گیری

در واقع، برای بررسی موضوع گفت‌وگوی بین ادیان، با نگاهی اجمالی به دو نظریه از نظریه‌های ارتباطات میان‌فرهنگی و با روش تحلیل گفتمان داده‌های سه مؤسسه مهم تعامل ادیان در انگلستان مورد مطالعه قرار گرفت.

با عنایت به مرحله اول روش تحلیل گفتمان فرکلاف یعنی توصیف که در آن ویژگی‌های صوری متن (بدون لحاظ شرایط و زمینه مطرح و بررسی می‌شود)، این سه مؤسسه با توجه به طیف وسیعی از اعضای که دارا هستند، با استفاده مکرر از واژگان توصیفی به بیان هدف و شیوه گفت‌وگو پرداخته‌اند. رابطه میان این واژگان را می‌توان به نوعی در دایره بزرگی موسوم به رویکرد اتحاد رابطه شمول معنایی دانست. ضمناً واژه‌ها غالباً واجد ارزش‌های تجربی و نیز رابطه‌ای‌اند. کلیتی از این واژگان و مفاهیم

ارزشی که در ذیل می‌آید که می‌تواند ما را به شناخت از این سه مؤسسه رهنمون سازد. فهم بهتر از یکدیگر، احترام به یکدیگر (عقاید، رفتارها، آزادی دیگری)، چارچوب اعتماد، بی‌طرفی و غیرفرقه‌ای، همکاری بین دینی (در سه سطح محلی، منطقه‌ای و ملی)، مهربانی، راستی و صراحت، ادب، نیت خوب، آموختن از دیگران، پیشرفت، ایمنی و امنیت اجتماع، منفعت عمومی، وحدت، همبستگی، صلح، عدالت، همزیستی نیز می‌توان واژگان زیر را در یک شبکه معنایی متضاد با واژگان پیشین دانست.

مثال‌هایی از این موارد اجتنابی چنین است:

«سوءبرداشت، سوءبیان، سوءاستفاده از قدرت، اهانت، تحقیر، تهدید، تحریف، پیش‌داوری، تعصب».

هم‌چنین در مرحله تفسیر، با توجه به آنچه در قسمت نظریه‌ها آمد، کاملاً روشن است که این مؤسسه به لحاظ نظری از مفاد دو نظریه مذکور سود جسته است. به دیگر سخن، کاربست این دو نظریه در فعالیت‌های مؤسسات گفت‌وگوی بین ادیان به وضوح قابل تشخیصی است.

جدول ۱۱. نظریه‌های ارتباطات میان فرهنگی و مؤسسات گفتگوی بین ادیان

نظریه	موارد استفاده شده توسط سه مؤسسه بین ادیان
تطابق با فرهنگ جدید	توجه به فاکتورهای سطح خرد و کلان
	واگرایی ایدئولوژیک پیش‌فرض‌های همگون‌سازی و اتحاد
انطباق ارتباطی	توجه و اقبال به مفاهیم فرهنگ‌پذیری و تنظیم
	توجه به همگرایی
	تأکید بر ثبات

در مرحله سوم تحلیل گفتمان فرکلاف (تبیین)، تأثیر چنین اقداماتی که همسو و در راستای سیاست‌های انگلستان است، می‌تواند وجه ادراکی (عوامل تعیین‌بخش اجتماعی) آن را برای ما روشن سازد. هم‌چنین ایدئولوژی‌های مطرح شده در لابلای متن پیدا و پنهان بیانیه‌های سیاستی حکومت انگلستان و نیز این سه مؤسسه شاهدی قوی بر ادعای مطرح شده محسوب می‌شود. اهداف مختلف این سه مؤسسه را که جزماً در راستای هم‌نوایی و انطباق با سیاست فوق‌الذکر دولت انگلستان می‌باشند

می‌توان در دو دسته جای داد.

- ۱- اهداف سلبی (-): در این دسته از اهداف با ممانعت و جلوگیری از مواردی که یا خود مشکل هستند و یا مشکل‌ساز هستند، روبرو هستیم. مواردی هم‌چون: جلوگیری از خشونت، نزاع، شورش، درگیری، اعتصاب، نومیدی.
- ۲- اهداف ایجابی (+): این اهداف مطابق بررسی‌های صورت گرفته در مورد این سه مؤسسه صادق است و نیل به آن‌ها مقصود است و باید بدان‌ها دست یازید. مواردی مانند: همکاری، هم‌فهمی، پیشرفت، اعتلاء و ارتقاء.
- لذا در گفتمان گفت‌وگوی بین ادیان در انگلستان، در وهله اول خود گفت‌وگو است که اصالت دارد. در وهله بعد، فهم (در عرصه نظری) و همکاری (در عرصه عملی) که گفت‌وگوی پراگماتیستی نامیده می‌شود) مطلوب می‌باشد.
- پس با عنایت به مطالب فوق، گفت‌وگوی ارتباطی (برای فهم دیگری) و گفت‌وگوی پراگماتیستی (برای همکاری با دیگری) دو دال مرکزی در گفتمان گفت‌وگوی بین ادیان مؤسسات گفت‌وگوی بین ادیان انگلستان می‌باشند، که با فهم این دو دال مرکزی، می‌توان از اهداف، اقدامات و نتایج چنین گفتمانی در لایه‌های پنهان ساختار فرهنگی و سیاسی انگلستان در حوزه گفت‌وگوی بین ادیان رمزگشایی نمود.

جدول ۱۲: ترسیم نتیجه‌گیری از مؤسسات گفت‌وگوی ادیان مورد بررسی

ارتباط‌گران گفت‌وگو	نوع گفت‌وگو	هدف گفت‌وگو	هدف نهایی
مردم و مردم	گفت‌وگوی ارتباطی	فهم یکدیگر	اتحاد
مردم، مسئولان سیاسی، رهبران دینی	گفت‌وگوی پراگماتیستی	حل مشکلات	و پیشرفت

یادداشت‌ها

1. Foreign Service Institution
2. Gudykunst
3. Emic
4. Barnouw
5. Casmir
6. Adapting to a New Culture
7. Young Yun Kim
8. new ethnicity movement

9. pluralistic
10. assimilation
11. pluralism
12. stranger
13. Cross-cultural adaptation
14. Relatively stable,reciprocal relationship
15. fit
16. Communication Accommodation Theory
17. convergence
18. divergence
19. maintenance

۲۰. الحصول علی المعلومات

21. empathic

۲۲. تبادل المعلومات الألوھیه

23. Norman Fairclough
24. England
25. mixed ethnicity groups
26. Multi Diversity
27. Official Yearbook
28. <https://www.gov.uk>
29. policies
30. social mobility
31. Bringing people together in strong, united communities
32. Interfaith Week
33. Together in Service
34. Faith-based social action
35. general power of competence

۳۶. علاوه بر مسائل فوق، انگلستان در چند ویژگی با بقیه اروپایی‌ها متفاوت است: (۱) توان شناختش نسبت به مسائل بیشتر است. (۲) تمایل زیادی به حل مشکلات از راه‌های کم هزینه‌تر دارد.

ضمناً عنایت به مجموعه حوادثی نظیر: ثروت کلان نفتی کشورهای عربی، مهاجرت فراوان به این کشور، تمایل انگلستان به پذیرش مهاجرین به علت محاسبات آینده‌نگرانه، حزب کارگر (تونی بلر)، فعال شدن کلیسای انگلیکان می‌تواند در فهم ما از گفتگوی بین ادیان در انگلستان مؤثر و مفید باشد (مسجد جامعی، ۱۳۹۲).

37. platform
38. authorities
39. faith tradition
40. Faith & Public Authorities
41. Faith & the Workplace
42. Youth& the London Riots
43. Faith & Social Action
44. political extremism
45. 20:12 Hours Against Hate
46. Communities Secretary
47. Eric Pickles

۴۸. (آندرس برینگ بریویک) به نروژی (Anders Behring Breivik)، متولد ۱۳ فوریه ۱۹۷۹ در شهر اسلو که عامل حملات نروژ در سال ۲۰۱۱ است. بریویک در ۲۲ ژوئیه ۲۰۱۱ ابتدا یک خودروی بمب‌گذاری شده در نزدیکی ادارات اسلو منفجر کرد که منجر به کشته شدن ۷ نفر گردید و سپس به جزیره اوتونیا محل برگزاری اردوی هواداران حزب کارگر نروژ رفت و در یک تیراندازی گسترده ۶۹ تن از شرکت‌کنندگان را اکثراً نوجوان بودند به قتل رساند. او عقاید صهیونیستی، ضد جامعه چندفرهنگی، مسلمانان و راست افراطی خود را در یک بیانیه ۱۵۱۶ صفحه‌ای تحت نام مستعار اندرو بریویک در روز انجام حمله منتشر کرد. مجموعاً در جریان این دو حمله ۷۷ نفر جان خود را از دست دادند. آندرس بریویک به پلیس گفته‌است، قصد داشته باراک اوباما را در زمانی که در حال دریافت جایزه صلح نوبل بوده ترور کند. به گزارش روزنامه تلگراف، بریویک به پلیس نروژ گفته‌است قصد داشته خودرویی پر از مواد منفجره را به سمت تالار شهر اسلو ببرد و در هنگام دریافت جایزه صلح نوبل از سوی اوباما آن را منفجر کند. البته بریویک گفته که حمله او به اوباما تنها می‌توانست جنبه «نمادین» داشته باشد، چرا که او می‌دانست که نیروهای امنیتی حاضر در این اجلاس از نزدیک شدن خودروی او به این مراسم جلوگیری می‌کردند. وی افزود اگر موفق به انجام این کار نمادین می‌شد، می‌توانست به بهترین نحو پیام مبارزه با اسلام خود را به میلیون‌ها نفری که در آن لحظه مراسم را از تلویزیون می‌دیدند، منتقل کند. بریویک پیش از این به پلیس گفته بود به نظر وی، حمله تروریستی شهر اسلو که ۷۷ کشته بر جای گذاشت، اقدامی بود که برای هشدار به نروژی‌ها در مورد خطر ترویج اسلام ضروری بود.

49. trust
50. integrity founded on trust
51. fairness
52. prophets
53. profits
54. reclaiming London together
55. Hope Prize
56. Archbishop Carey's Comment
57. Listening Exercise
58. common good
59. statement
60. safe
61. engagement
62. civic society
63. MINAB
64. Belief & Being
65. Ethical Issues
66. isolation
67. religious truth
68. John Hick
69. intellectual
70. Eck
71. spirituality
72. Sandy & Bharat
73. Braybrook
74. Sammelana

کتابنامه

- ابوالمعالی، خدیجه (۱۳۹۱)، پژوهش کیفی از نظریه تا عمل، تهران: نشر علم.
- بشیر، حسن (۱۳۸۹)، خیر تحلیل شبکه‌ای و تحلیل گفتمان، تهران: دانشگاه امام صادق (ع).
- تاجیک، محمدرضا (۱۳۷۹)، گفتمان و تحلیل گفتمانی، تهران: انتشارات فرهنگ گفتمان.
- حسینی فائق (۱۳۸۹)، آشنایی با انگلستان، تهران: سازمان فرهنگ و ارتباطات.
- خانیک، هادی (۱۳۸۷)، در جهان گفت‌وگو (بررسی تحولات گفتمانی در پایان قرن بیستم)، تهران: هرمس.
- رضی، حسین (۱۳۷۷)، «ارتباطات میان فرهنگی (تاریخ، مفاهیم و جایگاه)»، فصلنامه پژوهشی دانشگاه امام صادق (ع)، ش ۶ و ۷.
- سامووار، لاری (۱۳۷۹)، ارتباط بین فرهنگ‌ها، ترجمه کیانی و میرحسینی، تهران: مرکز بازشناسی اسلام و ایران.
- طاهری آکردی، محمدحسین (۱۳۸۷)، پیشینه تاریخی گفت‌وگوی اسلام و مسیحیت با تأکید بر دیدگاه شیعه و کاتولیک، قم: مؤسسه امام خمینی (ع).
- غراب، سعد (۱۳۸۳)، از برخورد تا گفت‌وگو، ترجمه: حمیدرضا شریعتمداری، تهران: مؤسسه گفت‌وگوی ادیان.
- فرکلاف، نورمن (۱۳۷۹)، تحقیق انتقادی گفتمان، تهران: سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- قجری، حسینعلی (۱۳۹۱)، کاربرد تحلیل گفتمان در تحقیقات اجتماعی، تهران: جامعه‌شناسان.
- محمدسلیمان، سناء (۲۰۱۳)، فن و أدب الحوار بین الأوصال و المعاصره، قاهره: عالم الكتاب.
- میشل الیسوعی، توماس (۲۰۱۰)، بناء ثقافة الحوار، دمشق: دارالفکر.
- مولانا، حمید (۱۳۹۱)، ارتباطات بین الملل و میان فرهنگی، تهران: کتاب نشر.
- نیستانی، محمدرضا (۱۳۹۱)، اصول و مبانی دیالوگ، اصفهان: نشر آموخته.
- Barnouw, Erik (1989), *International Encyclopedia of Communications*, Oxford, V2(II).
- Gudykunst, William (2002), *Handbook of International and Intercultural Communication*, Sage Publications.
- Gudykunst, William (2005), *Theorizing about Intercultural Communication*, Sage Publications.
- (سند ۱۴) (<http://www.faithsforum4london.org/>)
- (سند ۱۵) (<http://www.faithsforum4london.org/aboutus/>)
- (سند ۱۶) (<http://www.faithsforum4london.org/about/team/>)
- (سند ۱۷) (<http://www.faithsforum4london.org/projects/london-2012-and-sport/2012-hours-against-hate/>)
- (سند ۱۸) (<http://www.faithsforum4london.org/eric-pickles-speaks-to-the-ffl/>)
- (سند ۱۹) (<http://www.faithsforum4london.org/faith-finance/>)
- (سند ۲۰) (<http://www.faithsforum4london.org/projects/youth-and-the-london-riots/reclaiming-london-together/>)
- (سند ۲۱) (<http://www.faithsforum4london.org/blog/>)
- (سند ۲۲) (<http://christianmuslimforum.org/index.php/about-us/>)
- (سند ۲۳) (<http://christianmuslimforum.org/index.php/about-us/statement/>)
- (سند ۲۴) (<http://christianmuslimforum.org/index.php/about-us/statement/>)
- CHRISTIAN MUSLIM FORUM: a five year review/June 2011. pdf

۲۳۴ دین و ارتباطات، سال بیست و پنجم، شماره اول (پیاپی ۵۳) بهار و تابستان ۱۳۹۲

CHRISTIAN MUSLIM FORUM: a five year review/June 2011. pdf(سند ۲۵)

<http://interfaith-centre.org/about-iic/history-newsletter/>(سند ۲۶)

<http://interfaith-centre.org/iic-resources/e-learning/interfaith-dialogue/types-of-interfaith-activity/>(سند ۲۷)

<http://interfaith-centre.org/iic-resources/books-authors/>(سند ۲۸)

<http://interfaith-centre.org/iic-resources/lectures/>(سند ۲۹)